

Dags att prioritera kvalitetssäkring av kommundata

Kommunernas uppgiftslämnarböroda är i dag omfattande och det är inte bara myndigheter, såsom Socialstyrelsen, som efterfrågar information från kommuner; forskare och medier gör det också och kommunerna kan givetvis initiera datainsamling själva. *Everyone's doing it!* Men är mer data alltid bra?

Riksrevisionen har nyligen genomfört en granskning av öppna jämförelser i socialtjänsten (Riksrevisionen 2021). Öppna jämförelser består av indikatorer på kommun- eller enhetsnivå som samlas in och publiceras årligen av Socialstyrelsen. Öppna jämförelser finns inom en rad olika kommunala ansvarsområden och datakällorna till öppna jämförelser inom exempelvis äldreomsorgen är enkätundersökningar till kommuner, enheter och brukare, men också registerdata. Med hjälp av öppna jämförelser kan kommunerna själva jämföra kvalitet (mätt som t ex brukarnöjdhet eller förekomst av olika arbetssätt) i den egna verksamheten med kvaliteten i andra liknande kommuner.

Granskningens slutsatser är att öppna jämförelser används i viss utsträckning av kommunerna och staten, men att nyttan ändå är begränsad i förhållande till undersökningarnas omfattning. Med andra ord; i dag råder en obalans mellan indikatorernas användning i kvalitetsutvecklingssyften och de kostnader som är förenade med inrapportering. Denna obalans kan åtgärdas på två olika sätt; antingen tas de indikatorer som inte används bort, eller så måste kommunerna aktivt använda sig av fler indikatorer (alternativt arbeta med befintliga indikatorer mer intensivt). Den sistnämnda åtgärden kan låta lockande och förmodligen finns det förbättringsmöjligheter gällande kommunernas analyser av kvalitetsindikatorer i kommunala verksamheter. Riksrevisionen lutar delvis åt den förstnämnda åtgärden när de rekommenderar Socialstyrelsen att ta bort de indikatorer som inte är till nytta. Samtidigt efterfrågar Riksrevisionen också bättre stöd till kommunerna i hur indikatorerna kan användas och fler indikatorer som fångar verksamhetens resultat, helst individbaserade sådana.

Vilken är då anledningen till varför kommunerna inte använder fler indikatorer från öppna jämförelser? Enligt Riksrevisionens granskning kan anledningen vara att kommunerna anser många av indikatorerna vara irrelevanta för djupare analyser. Exempelvis ingår det i öppna jämförelser många frågor om huruvida kommunerna upprättat rutiner, dvs styrdokument, för hur verksamheten ska fungera. Denna dokumentation måste dessutom uppdateras årligen för att kommuner ska få "grönt" i Socialstyrelsens sammanställning. Kommunerna som tillfrågas i Riksrevisionens

granskning menar att dokumentationens status inte alltid återspeglar verksamhetens innehåll. Och det kan väl inte vara särskilt kontroversiellt att påpeka att dokumentationen i sig kräver resurser.

I takt med att kommunerna lärt sig tolka enkätfrågorna har datakvaliteten i öppna jämförelser stärkts. Trots detta kvarstår tveksamheter gällande jämförbarheten mellan kommuner och över tid enligt Riksrevisionen. Socialstyrelsens indikatorer finns också i databasen Kolada, som är upprättad av RKA (Rådet för främjande av kommunala analyser). Denna databas används av både kommuner och forskare för att analysera en mängd olika nyckeltal på kommunnivå. I Riksrevisionens rapport framgår att RKA genomför kvalitetskontroller av Socialstyrelsens indikatorer och att flera av dessa får låga betyg. I Kolada klassas därför många av nyckeltalen som s k utvecklingsnyckeltal.¹ En typ av nyckeltal som kommunerna lägger stor vikt vid är de som kartlägger brukarnas nöjdhet (Riksrevisionen 2021); letar man i Kolada finner man dock att alla nyckeltal från brukarundersökningen inom t ex hemtjänsten är klassade som just utvecklingsnyckeltal. Trots att nyckeltalen är prioriterade av kommunerna, och trots att de samlats in under en längre tid (sedan 2012), tycks de alltså ännu inte vara kvalitetssäkrade enligt RKA:s standard.

Datainsamling och kvalitetssäkring är kostsamt; det behövs vägledning kring hur enkäter ska besvaras, en enkät kan behöva besvaras kollegialt eller av samma person år efter år, inkonsekvenser i data måste kontrolleras, påminnelser måste skickas ut och (digitala) system för inrapportering ska upprättas både lokalt och centralt. Det är rimligt att vi samlar in en mängd olika kvalitetsmått som kan täcka upp olika aspekter av kvalitet i kommunal verksamhet. Men om marginalnyttan av att samla in ett nyckeltal understiger marginalkostnaden är det (som bekant) nyttomaximerande att låta bli. Troligen är detta fallet med en del av de nyckeltal som i dag samlas in.

Samtidigt är det möjligt också så att nya variabler kan läggas till, som i större utsträckning fångar kvalitet i verksamhetens resultat och som dessutom kan baseras på registerdata på individnivå. För forskare som är intresserade av att analysera effektivitet i kommunala verksamheter är det föredraget att prioritera dessa möjliga förbättringar, såväl som kvalitetssäkringar av prioriterade befintliga variabler, över att samla in variabler som mäter förekomsten av diverse skrivbordsprodukter. Att det redan nu pågår en översyn av öppna jämförelser hos Socialstyrelsen är därför välkommet.

Lovisa Persson

REFERENSER

Kolada (2021), "Frågor och svar", <https://www.kolada.se/om-oss/fragor-och-svar/>.

Riksrevisionen (2021), *Öppna jämförelser i socialtjänsten – begränsat bidrag till god kvalitet*, RiR 2021:17, Stockholm.

¹ Enligt kolada.se är ett utvecklingsnyckeltal "...ett nyckeltal som kanske inte tagits fram så länge, eller där kvalitetsgranskningen inte är säkrad, eller där det inte finns en planerad årlig produktion av data" (Kolada 2021). Enligt Kolada kan dock nyckeltalen kvalitetssäkras av forskaren själv om tidsserien är "relativt stabil", eftersom klassningen kan vara en kvarleva från när indikatorn för första gången publicerades i Kolada.